

na određenu brzopletost prilikom izdavanja, ali je sporedno u usporedbi s gore navedenim nepreciznostima.

Unatoč gore navedenim nedostacima, za koje se možemo nadati da će biti ispravljene u sljedećem izdanju, objavljivanje ove knjige po samoj je njezinoj temi te kulturnoj važnosti Hermanova opusa važan kulturni događaj. Ujedno treba čestitati autorima na njihovu doprinosu, posebice uzevši u obzir složenost zadatka. Sama činjenica da je ovim izdanjem to važno djelo postalo dostupnije hrvatskoj znanstvenoj i široj kulturnoj javnosti sigurno će omogućiti i olakšati njegovu bolju valorizaciju i porast interesa za njegovo proučavanje te se treba nadati da će na sličan način u doglednoj budućnosti biti predstavljena još neka djela hrvatske srednjovjekovne kulturno-znanstvene baštine.

Damir Karbić

Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija (1525-1550), priredili Zoran Ladić i Elvis Orbanić, Spisi istarskih bilježnika I, Spisi labinskih bilježnika, sv. 1, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2008., 353 str.

U izdanju Državnog arhiva u Pazinu 2009. godine objavljena je *Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija (1525-1550)* kao prva u nizu knjiga predviđenih istraživačko-izdavačkim projektom *Spisi istarskih bilježnika* koji je pokrenuo Državni arhiv u Pazinu. Riječ je o najstarijoj sačuvanoj bilježničkoj knjizi grada Labina koju su priredili Zoran Ladić iz Odsjeka za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu i Elvis Orbanić, ravnatelj Državnog arhiva u Pazinu. Glavna je urednica Mirjana Matijević Sokol, koja je uz Lovorku Čoralić i recenzirala knjigu. Sam tekst kritičkog prijepisa ima 145 stranica, a nakon njega su autori objavili i *Preslik rukopisa (183-318)*. Izdanje je obogaćeno preglednim kazalima *Index nominorum personarum (319-336)*, *Index nominorum locorum (336-337)* te *Index rerum (338-351)*.

Na samom početku knjige nalazi se *Predgovor (9)*, koji je napisao Denis Krajcar.

Glavna urednica izdanja Mirjana Matijević-Sokol napisala je riječ glavne urednice (10-12), u kojoj donosi uvid u razvitak i značaj ustanove notarijata koja je na hrvatskim povijesnim prostorima zaživjela u srednjem vijeku u priobalnim komunama te je djelovala sve do 20. stoljeća, kada je zamijenjena drugim ustanovama. Autorica isto tako daje kraći povijesni pregled razvoja bilježničke službe u Europi i Hrvatskoj te ukazuje na neke osobitosti koje tu službu čine izuzetno važnom, kako u svakodnevnom životu ljudi tijekom povijesti, tako i u suvremenoj historiografiji pri proučavanju raznih aspekata svakodnevnog života.

U opsežnom uvodnom poglavlju pod nazivom *Uvodnik (13-31)* nalazimo dva zanimljiva potpoglavlja. Autori najprije donose kratku diplomatsku analizu (13-15), na temelju koje saznajemo karakteristike rukopisa koji je objavljen, u skladu s tradicijom paleografske škole Akademijina Odsjeka za povijesne znanosti. Tako saznajemo da je riječ o bilježničkoj knjizi labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija iz 16. stoljeća, a riječ je o najstarijoj sačuvanoj notarskoj knjizi grada Labina koja se čuva u Državnom arhivu u Pazinu. Nadalje, saznajemo kako je izvornik restauriran i čitljiv, uz rijetke iznimke kada su rubovi pojedinih stranica uništeni vlagom ili nagriženi te da je sam tekst pisan latinskim i talijanskim jezikom mletačkog narječja (tzv. *Veneto*). Zoran Ladić i Elvis Orbanić navode kako pismo rukopisa posjeduje osobine rane humanistike s još uvijek snažno prisutnim utjecajem kasnosrednjovjekovne kurzivne gotice, što je najuočljivije u pisanju kontrakcija i ligatura te u načinu pisanja pojedinih slova čiji su

oblici tipično gotički, a kakvima su pisali kasnosrednjovjekovni notari te notari iz 16. stoljeća u drugim istočnojadranskim komunama. Autori navode kako su dokumenti objavljeni u knjizi datirani prema kršćanskoj eri te kako bilježnik Bartolomej Gervazije vrijeme računa prema tzv. božićnom stilu (*stilus nativitatis*) prema kojem je godina počinjala 25. prosinca. Riječ je o praksi koja je bila uobičajena u gotovo svim istočnojadranskim komunama toga razdoblja. Nadalje, Zoran Ladić i Elvis Orbančić iznose i nekoliko zanimljivih podataka vezanih uz samog bilježnika. Tako saznajemo kako je Bartolomej Gervazije bio svećenik te kako o njemu u arhivskoj građi postoji vrlo malo podataka. Kako autori navode, poznato je da je navedeni bilježnik 1554. godine bio pod istragom inkvizicije zbog nesluženja mise i neobavljanja svećeničke službe te da se zajedno s još nekim svećenicima optuženima za isti prijestup izjasnio kako nije dovoljno učen za odgovaranja na inkvizitorska pitanja te je naveo kako misu ne služi jer ju nije naučio služiti. Navedeni slučaj autori povezuju sa činjenicom kako je Bartolomej Gervazije u ranijim godinama u oporukama prilikom preporučivanja duše pripravnika na smrt invocacije usmjeravao na Boga, stvoritelja svega, Mariju Bogorodicu, Svetoga Duha i sve svece u katoličkoj *communio sanctorum*, ali je kasnije invocaciju reducirao te se sveci ne spominju ni u jednom slučaju. S obzirom na činjenicu kako takav način nije bio uobičajen u krajevima odanim katoličanstvu i papi, autori pretpostavljaju kako je Bartolomej Gervazije bio pod utjecajem reformacije.

Pregled povijesnih prilika u Labinu tijekom kasnosrednjovjekovnog i ranomodernog razdoblja autori donose u drugom potpoglavlju pod nazivom *O povijesnim okolnostima u labinskoj komuni u XVI. stoljeću i mogućnosti daljnjih istraživanja povijesti Labina na temelju bilježničkih knjiga* (16-19). Točnije, autori pregled povijesnih prilika započinju 1420. godinom, kada Labin potpada pod mletačku vlast, a od kada komuna znatno napreduje u graditeljskom smislu. Zoran Ladić i Elvis Orbančić napredak potpomognut mletačkom vlašću te povoljnim strateškim položajem uočavaju u porastu broja stanovnika, pojačanoj gospodarskoj djelatnosti, ali i zamahu religioznog i kulturnog života komune. Nadalje, autori na temelju imena i prezimena sačuvanih u objavljenim bilježničkim spisima Bartolomeja Gervazija ustvrđuju kako je, unatoč mletačkoj upravi, u Labinu i labinskom distriktu u prvoj polovini 16. stoljeća prevladavao hrvatski etnički element.

Nakon uvodnih potpoglavlja, Zoran Ladić i Elvis Orbančić donose dva zanimljiva priloga. Tako najprije donose *Prilog 1. Popis bilježnika koji se čuvaju u fondu Državnog arhiva u Pazinu pod signaturom HR-DAPA-6, Bilježnici Labina (Notai Albona), god. 1525./1797.* (21-23). Autori navode kako je ovdje riječ o popisu bilježnika koji su djelovali u vrijeme mletačke uprave u Istri te da nije moguće točno odrediti vrijeme djelovanja svakog pojedinog bilježnika s obzirom na to da gradivo nije sačuvano u cijelosti. Zoran Ladić i Elvis Orbančić navode kako je sastavljeni redoslijed u prilogu određen otprilike po vremenu djelovanja na osnovi vremenskog razdoblja sačuvanog arhivskog gradiva, iako se pretpostavlja da su djelovali i prije i nakon navedenog razdoblja te se popis može smatrati privremenim do trenutka potpunog završetka opsežnog posla uređivanja fonda labinskih bilježnika u Državnom arhivu u Pazinu.

Drugi prilog pod nazivom *Kronološki popis i regesta dokumenata iz knjige* (25-31) donosi nam u formatu tablice pregled sadržaja notarske bilježnice Bartolomeja Gervazija. Tako na vrlo pregledan način saznajemo redne brojeve, fond i signaturu, datacije te vrste svih objavljenih dokumenata koje je zapisao labinski bilježnik Bartolomej Gervazije. Riječ je o prilogu koji znatno olakšava korištenje tim objavljenim izvorom.

Najveći dio prikazanog djela čini kritički prijepis građe pod naslovom *Prijepis prve bilježničke knjige labinskog notara Bartolomeja Gervazija* (35-180). U samom su tekstu u zagradama označene folijacije izvornika uobičajenim oznakama *recto* (r) i *verso* (v), a tip dokumenta, ime sastavljača te mjesto i datum sastavljanja navode se u registima. U objavljenoj građi nailazimo na 112 dokumenata. Među objavljenim dokumentima najveći broj čine oporučni zapisi, točnije 63 oporuke te 8 kodicila, dok je prisutan i velik broj raznih tipova ugovora vezanih uza sklapanje brakova (19 isprava).

Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija (1525-1550), kao prva u nizu knjiga predviđenih istraživačko-izdavačkim projektom *Spisi istarskih bilježnika*, nastala u suradnji istaknutih znanstvenika Odsjeka za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu te Državnog arhiva u Pazinu, velik je doprinos proučavanju povijesti labinske komune, ali i šireg prostora Labinštine u razdoblju turbulentnog 16. stoljeća. Ovo izdanje otkriva brojne podatke koje će znanstvenici koristiti u proučavanju društvene strukture labinske komune, materijalnog položaja pojedinaca, zemljišnih posjeda pojedinih labinskih obitelji, razine materijalne kulture, ali i brojnih drugih aspekata labinskog svakodnevnog života u razdoblju ranog novog vijeka.

Goran Budeč

Epistolae et communicationes rectorum Antibarensium, Dulcinensium, Buduensium et Castri Novi. Pisma i poruke rektora Bara, Ulcinja, Budve i Herceg-Novog, prepisali i uredili Lovorka Čoralić i Damir Karbić, kazala izradili Maja Katušić i Ivan Majnarić, *Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae*. Pisma i poruke rektora Dalmacije i Mletačke Albanije, sv. 1, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, sv. 55, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 2009., 298 str.

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 2009. godine u sklopu 55. sveska edicije *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, a u sklopu serije *Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae*, u kojoj će se u više zasebnih knjiga objavljivati arhivski spisi iz Državnog arhiva u Mletcima (*Archivio di Stato di Venezia*), objavljen je prvi svezak pod naslovom *Epistolae et communicationes rectorum Antibarensium, Dulcinensium, Buduensium et Castri Novi*. Namjena serije jest objavljivanje arhivskih spisa koji se odnose na područje istočnojadranske obale, s posebnim naglaskom na dijelove koji se nalaze u sastavu Republike Hrvatske, ali i Crne Gore, s obzirom na činjenicu kako su područja u današnjem sastavu potonje države stoljećima činila dio hrvatskog etničkog i kulturnog prostora.

Izdanje su priredili ugledni hrvatski povjesničari Lovorka Čoralić i Damir Karbić. Uvod (5-12) su napisali Damir Karbić i Lovorka Čoralić, a na engleski ih je jezik pod naslovom *Introductory remarks* (13-20) preveo Matthew Suff, dok je prijevod na talijanski jezik pod naslovom *Note Introductive* (21-28) izradila Nedjeljka Balić Nižić. U uvodnim napomenama autori su dali pregledan osvrt na tijek istraživanja navedene građe iz Državnog arhiva u Mletcima te pregled građe koja je objavljena u ovom izdanju s posebnim naglaskom na njezine specifičnosti te diplomatsku analizu iste. Sam tekst kritičkog prijepisa ima čak 244 stranice, a nakon njega nalazimo još i *Kazalo osobnih imena/Index nominorum personarum/Indexe dei nomini di persona* (273-286), *Kazalo mjesta/Index locorum/Indexe dei luoghi* (287-289) i *Kazalo stvari/Index rerum/Indexe delle cose* (290-297). Kazala su izradili Maja Katušić i Ivan Majnarić.